

Vojtěch Kyncl: Nacistický teror druhé stanného práva v pramenech poválečné justice. Zločiny 20. pluku pořádkové policie Böhmen po atentátu na Reinharda Heydricha.

Disertační práce. Ústav historických věd Filosofické fakulty University Pardubice, Pardubice 2011.

Oponentský posudek

Mohlo by se zdát, že tema okupace a tehdejších poměrů v českých zemích je mnohokrát zpracováno a vyčerpáno, že už nelze najít nic nového. Vojtěch Kyncl ve své práci dokázal opak, když našel zejména v německých archivech mnoho nových zdrojů, které přináší nové pohledy na danou otázku. Nejedná se o věc průlomovou, autor se inspiroval u některých zahraničních autorů, kteří se v nedávných letech zaměřili na zkoumání jednotlivých pachatelů válečných zločinů na nejnižší úrovni, tedy nejen předáků nacistického režimu (viz poznámky 28-29 a 33-36). Kyncl tento přístup využil při studiu událostí v Protektorátu Čechy a Morava s užším zaměřením na období tzv. heydrichiády.

Autor vyšel věcně i metodologicky z nejnovější literatury k tematice druhé světové války a okupace, a to od domácích i zahraničních autorů. V obecnější předmluvě se zamýšlí nad atentátem na Heydricha, jeho hodnocením v proměnách času, nad válečnými ztrátami (zajímavé jsou údaje o poměru ztrát civilistů a vojáků v jednotlivých zemích, chybí zde ovšem přesnější odkaz na zdroj, který je citován výše).

V druhé kapitole autor podrobně rozebral dosavadní stav bádání, nejprve upřel pozornost na českou historiografii. Kriticky zhodnotil dosud vydané práce o heydrichiádě a zdůraznil význam edic dokumentů týkajících se česko – německých vztahů od Václava Krále přes Čestmíra Amorta, Roberta Kvačka a Kolomana Gajana až po nejnovější z posledního desetiletí (Plachý, Státník). Zde je namísto připomenout, že V. Král byl význačným falzifikátorem dějin, a z toho vyplývá otázka, zda si někdo dal práci s ověřením hodnověrnosti jeho edic. Trochu překvapivě právě zde je vyjádřen cíl práce: analýza okupačního aparátu a zkoumání motivace jednotlivých pachatelů k účasti na masakrech civilistů, což dosud v české historiografii práci nebylo provedeno.

Poněkud zavádějící je následující podkapitola 2.2 s názvem Němečtí a anglo-američtí historikové. O německých je tam stručná zmínka, o anglo-amerických ani slovo. Teoretičtější základ Kyncl nastiňuje v oddílu 2.3 Intencionalisté versus strukturalisté, v němž posuzuje dva základní pohledy na zkoumanou otázku. V básnicky pojaté větě „Hitlerovo charisma se stalo lákadlem existenciální úzkosti let 1918-1929, které pomohlo bourat sociální normy a mravní kodexy“ (s. 19) autor podle mého názoru špatně zvolil časový úsek, protože jak je známo vzestup Hitlerovy NSDAP začal až se světovou hospodářskou krizí. Následuje představení pramenné základny, v níž jsou rozhodující zdroje pocházející od nacistické okupační správy, mimořádných lidových soudů a krajských soudů z let 1945-1948, zejména ale spisy z vyšetřování v německých zemích po r. 1958, v jehož rámci bylo vyslechnuto mnoho lidí spojených s událostmi r. 1942 v protektorátu, a to od vysoce postavených až po nejnižší pěšáky. Zde samozřejmě vyvstává otázka věrohodnosti výpovědí lidí, kterým se jednalo o vlastní pověst, budoucnost či svobodu, brzy po válce i o život. Autor se proto snažil veškeré údaje pokud možno ověřit z různých zdrojů.

Kapitola 3. je věnována vývoji pořádkové policie (Ordnungspolizei) a obecně poměrně složité policejní soustavě nacistického Německa, jejím úkolům, způsobům nasazení, ideologické přípravě a každodennímu životu pořádkového policisty v protektorátu, jeho výcviku, služebním povinnostem, trávení volného času.

Také čtvrtá kapitola je ještě součástí obecnějšího základu, je zaměřena na genocidní cíle nacistického režimu a přední postavení Reinharda Heydricha mezi jejich plánovači a vykonavateli. Vhodný je drobný historický exkurs osvětlující vývoj pojmu stanné právo. Je zde též popsáno, co bezprostředně následovalo po atentátu na Heydricha, zdánlivě nic nového, ale opak je pravdou. Autor totiž využil výše zmíněných německých zdrojů, osobních svědectví účastníků, která jsou velmi zajímavá, i když samozřejmě subjektivní. Také odtud lze ale vyčíst drobnosti o získávání a „vytváření“ důkazů gestapem a o obohacování se příslušníků německých bezpečnostních složek na úkor odsouzených a podezřelých.

Asi „nejdrsnější“ část práce představuje pátá kapitola, nazvaná Exekuce. Začíná „Fází divokých vražd“, na niž navázaly vraždy organizované. Autorovi se při zkoumání jednotlivých případů podařilo s využitím nových pramenů osvětlit některé dosud nejasné okolnosti. Již zde je sledován také přístup policistů (protože právě pořádková policie prováděla popravy) k exekucím. Je dokázáno, že účast nebylo povinná a bylo možno ji bez postihu odmítnout, i když bylo málo dobrovolníků a velitelé muže do popravčích čet určovali. Dobrovolníků totiž postupně ubývalo kvůli narůstajícímu psychickému tlaku. Při líčení poprav a odvozu mrtvých na jednotlivých místech exekucí (Kladno, Tábor, Praha, Plzeň, Klatovy, Pardubice) autor často zašel do nepříjemných podrobností. Otázkou také je, nakolik je možno považovat za etické popisovat chování a výroky těsně před popravou těch odsouzených, kteří se psychicky zhroutili, prosili o milost apod., a to s uvedením jmen.

Šestá kapitola, nazvaná Psychohistorie, obsahuje už individuální přístup autora k zúčastněným německým pořádkovým policistům. Kyncl zkoumá sociální skladbu členů popravčích čet, jejich vzdělání, rodinné zázemí, mravní hodnoty a spolu s jinými autory dochází k závěru, že se jednalo o průměrný vzorek německé společnosti. Podrobněji zde rozebírá prvky, o kterých se zmínil již dříve a jež tak či tak charakterizovaly postoje jednotlivých účastníků – poslušnost k autoritě, dobrovolnost, či přinucení, otázku sebe prezentace viníků při pozdějších výsleších, chápání smyslu jednání atd. V. Kyncl zde pracoval jak s prameny, tak s literaturou a využil mj. výzkumů amerických psychologů inspirovaných např. Eichmannovou „banalitou zla“.

Neméně zajímavá je další část práce, věnovaná stíhání výše uvedených zločinců po skončení války, a to v mezinárodním měřítku i v československých poměrech, zejména však vyšetřování v SRN, které vytvořilo hlavní soubor pramenů pro Kyncla klíčových. Opět se tu zamýšlí nad otázkou vědomí či popírání odpovědnosti, uvádí stručný rozbor přístupů jednotlivých hlavních obviněných, rozebírá právní podstatu odvetných opatření po atentátu, výběr lidí k popravám, Lidice, Ležáky, formální pochybnost průběhu stanných soudů. Za pozornost stojí také srovnání přístupů východoněmecké a západoněmecké justice k daným otázkám a skutečnost, že formálně nebyly rozsudky stanných soudů z bývalého Protektorátu Čechy a Morava v Německu dosud zrušeny. Práci doplňuje bohatá obrazová příloha, četné kopie jsou ale velmi špatné a zařazení některých považuji za nevhodné (Dalugee a Frank na šibenici).

Formální náležitosti jsou víceméně v pořádku, na některých místech ale chybějí citace (s. 33, 146), některé zkratky nejsou vysvětleny ani v závěrečném seznamu (př. BDC na s. 31 v pozn. 49), pozn. 110 neodpovídá textu, k němuž odkazuje, stejně tak pozn. 368. Pozn. 482 je jazykově nejasná, nedává smysl.

Věcné chyby se vyskytují zřídka, ale přece. Například věta „v protektorátu ... od počátku okupace Česko-Slovenska“ (s. 37, podobně viz s. 38) obsahuje zjevný nesmysl, místo Czernínův palác v Praze se používá běžně pojem Černínský (s. 55), místo Lemberk Lvov (s. 79), nepíše se „voyaer“ (s. 122) ani „voayer“ (s. 171, 201), ale „voyeur“. Otázka zařazení Terezína je sporná, autor píše o koncentračním táboru

(s. 108), ale spíše se jednalo o ghetto. Rudolf Krzák ani Rudolf Hrubec nebyli „letci z Anglie“ (s. 89). H. Hüser je na s. 143 uveden jako šikovatel, na s. 147 jako poručík. Hans Frank nebyl „generálním gubernantem“ polských území (s. 177). Pojmovou nevyjasněnost lze najít také v tom, že autor zabití v boji hodnotí jako vraždu.

Písemný projev autora je asi hlavní slabinou jinak velmi hodnotné práce. Zejména na začátku, než se začal věnovat věcným otázkám, použil často sloh příliš mnohomluvný s podivnými obraty, což vede místy až k nesrozumitelnosti textu. Obraty jako „vědecky vzpomínat na hrůzy války začala komunistická diktatura až na konci 50. let 20. století“ (s. 12) či zmínka o západních historících neovládajících „řeč východoevropských národů“ (s. 11), jako by ta řeč byla jen jedna, vyznívají zvláště, stejně jako slovní spojení „mrazivý závan genocidy“ či „koktejl nenávisti“ (s. 16), která se do odborné práce příliš nehodí (další příklad na s. 145 aj.).

Kromě toho autor vyčerpал snad veškeré možnosti jazykových chyb, vedle prostých překlepů najdeme nespočet omylů v interpunkci, psaní velkých písmen (s. 13, 34, 36), vyšínutí z vazby (s. 14, 21), záměny s a z (stěžovat místo ztěžovat, shlédl místo zhlédl - s. 11, 23), několik hrubých pravopisných chyb (s. 34, 56, 124, 129, 164), chybné přechodníky (s. 87, 128), křestní jméno Arendtové Hannah se píše se dvěma n (s. 181 aj.). Autor zřejmě neví, jak vzniklo slovo viz, jinak by je nepsal s tečkou (s. 14, 172).

Kynclova práce je nicméně logicky vystavěna, jednotlivé kapitoly na sebe přirozeně navazují a vytvářejí ucelený text. Dosažené výsledky lze hodnotit velmi kladně, autor dokázal využít přístupů zahraničních historiků a pramenů v české historiografii dosud málo známých k získání nových poznatků k dějinám heydrichiády, v užším smyslu k období tzv. druhého stanného práva. Přínos práce z obsahového hlediska je podle mého názoru nezpochybnitelný.

Přes výše uvedené dílčí výhrady považuji práci Vojtěcha Kyncla za velmi dobrou a doporučuji ji k obhajobě.

Pardubice 14. června 2011

Doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.